

LÄROBOK för serieskapare

Svensk översättning
från finska
Veijo Kiuru

Varför teckna serier?

© Ilpo Koskela 2018

Alla har väl någon gång läst tecknade serier, åtminstone *Kalle Anka*. Varför skulle man då inte försöka också teckna sådana?

Att teckna serier är en intressant hobby, som får tiden att rinna iväg. Det krävs varken dyra verktyg eller materialanskaffningar. Det mesta som behövs finns färdigt i varje skolelevs pennfodral eller går att köpa i bokhandeln eller i en butik för konstnärsmaterial med en investering av några hundra kronor.

Efter millennieskiftet har intresset för tecknade serier ökat starkt. På senare år har läsandet och tecknandet av serier blivit populärare såväl bland barn, ungdomar som vuxna. Seriekurser fylls av ivriga tecknare i alla åldrar. I Finland har vi också proffskonstnärer i genren.

Därför uppstod det behov att skriva den första versionen av en redig guidebok om denna syssla. Nu i den andra upplagan har olika delområden fördjupats med dagsaktuell information, och bildmaterialet har förnyats jämfört med den första upplagan från år 2016.

Med hjälp av läroboken kan läsaren få insyn i olika tekniker. Genom att läsa boken lär man sig

också förstå seriestrukturer och innehåll även om man inte planerar på att bli konstnär.

Avsikten med guideboken är att ge insyn i den fascinerande världen av att skapa serier. Boken berättar djupt om grunderna såväl från idé till planering som skissering, om grundteknikerna för själva tecknandet och färgläggning – utan att glömma datatekniken. Fördjupande information ges i litteraturförteckningen.

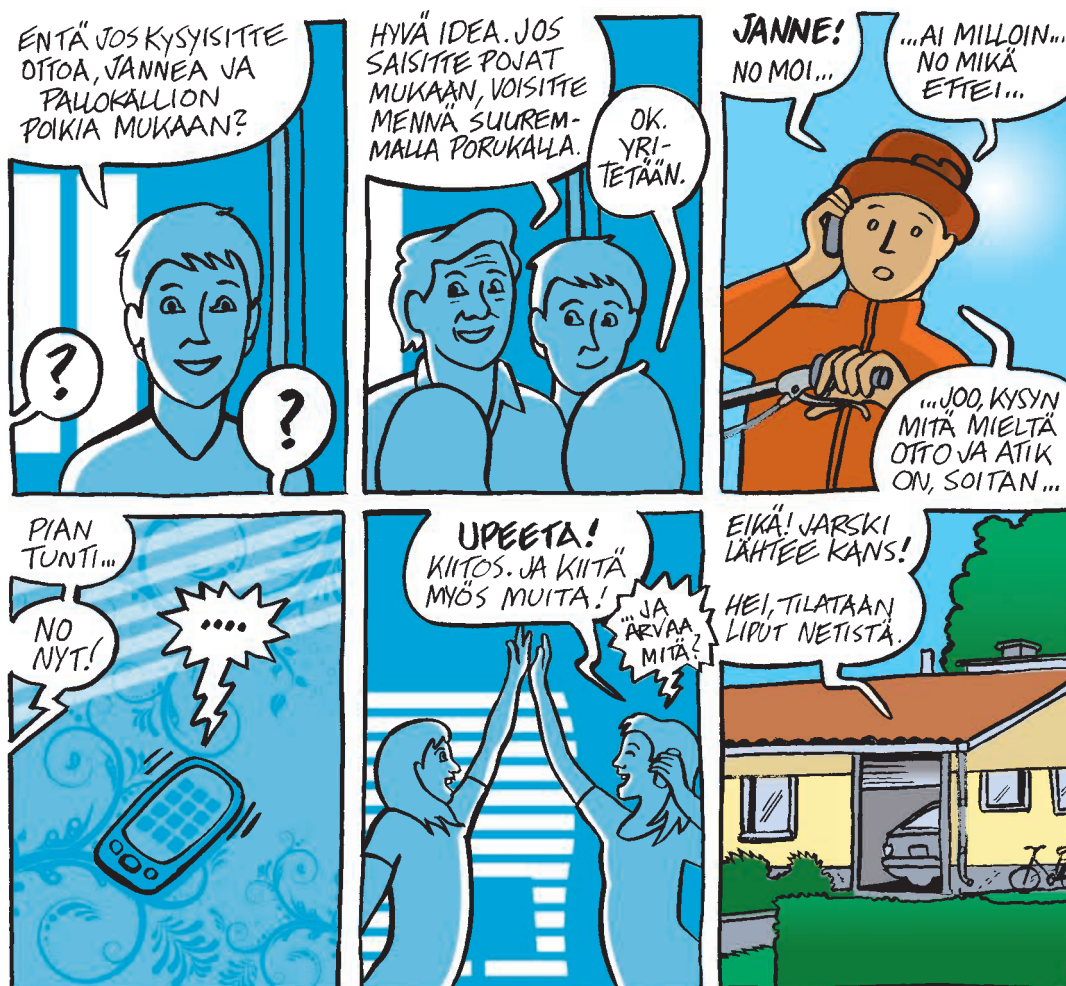
Författaren tackar alla kolleger som bistått till boken med sina text- och serieprov. De presenteras i slutet av boken i samband med personförteckningen.

Innehållsförteckning

- 5 Varför teckna serier?
8 Serier är avsedda för att publiceras, del 1
10 Idé och manus
12 Petri Hiltunen: Tillkomsten av figuren Praedor och fantasivärlden Jaconia
14 Motivkretsar för serier
15 Motiv – var hittar du idén?
16 Om att skriva
18 Kreativt manusförfattande
19 Att bygga upp storyn
20 Manus
21 Att skriva åt en annan samt samarbete mellan tecknaren och manusförfattaren
22 Pekka Lehtosaari: Idé och manus till en serieroman
25 Idéutveckling genom att teckna
26 Vesa Vitikainen: Bildmanus, Sergeant Napalm
28 Reetta Laitinen: Att skriva manus för och redigera en serieantologi på basis av historiskt källmaterial
30 Pauli Kallio: Några rader om att skriva seriemanus
32 Aapo Kukko: Serieroman om Arvo Turtiainens liv
34 Om användningen av källmaterial
38 Om själva arbetet
39 Anvisningar till ett flytande och lugnt arbete
40 Färdigt manus för en sida
41 Skiss till ombrytning av en sida
42 Den färdiga sidan
43 Sammandrag
44 Arbetsredskap
50 Olika papper
51 Skissering med blå färg
52 Att teckna med tusch
54 Hannu Lukkarinen: Att teckna med dator
56 JP Ahonen: Perkeros med olika arbetsskeden
58 Originalstorlekar
62 Att teckna en serie
64 Olika arbetsskeden
68 Pertti Jarla: Så blir en stripp till Fingerpori
70 Glöm inte träna
71 Lär dig ta emot kritik
72 Textning
75 Texta för hand eller med sättning?
76 Att texta för hand
82 Textning av en översatt serie
84 Timo Ronkainen: Att skapa en egen handstilsfont
85 Ilpo Koskela: Arbete med egen handstilsfont
87 Sättning
88 Linjeteknik och skuggning
91 Hur skapa en skugga
97 Om att reducera
98 Kort lärokurs i perspektiv
99 En eller flera flyktpunkter
101 Figurerna i perspektivet
104 Serier är avsedda för att publiceras, del 2
104 Seriefigurerna
106 Tuuli Hypén: Nanna
108 Maria Björklund: Figurerna i serien Planet Z
110 Anni Nykänen: Hur kan jag teckna serier om åldringar när jag själv är ung?
112 Jarkko Vehniäinen och Marja Lappalainen: Kamala luonto ("Den förfärliga naturen")
115 Ilpo Koskela: Realistisk huvudperson i en äventyrsserie
116 Att planera figurerna
122 Kläder och andra material
126 Serieberättande och komposition av sidorna
132 Janne Kukkonen: Rörelse som en del i skisseringen samt bildberättande

- 136 Sammandrag
- 137 Det är möjligt att bryta mot de normala lagarna för serier
- 138 Att färglägga serien
- 139 Olika tekniker för färgläggning
- 142 Ossi Hiekkala: Att färglägga en seriesida med rasterteknik
- 144 Emmi Nieminen: Arbete med gråskala där händelser framhävs med extra färg
- 146 Kati Kovács: Jag låter intuitionen påverka valet av färgen och blandandet av nyanserna
- 148 Emmi Valve: Jag väljer nyanserna så att de bidrar till att återspegla så många stämningar och miljöer som möjligt
- 150 Viivi Rintanen: Jag vet aldrig säkert hur den slutliga sidan kommer att se ut
- 152 Timo Mäkelä: Svart och färgark som egna original
- 154 Färgläggning med fotoredigeringsprogram
- 157 Vektorgrafik
- 158 Jii Roikonen: Vektorisering och färgläggning med dator
- 162 Fungerande omslag som hjälpmedel för försäljning
- 163 Tiitu Takalo: Planering och genomförande av omslaget till serieantologin Sisaret 1918 ("Syskonen 1918")
- 166 Att spara materialet och skanna i digitalform
- 168 Serier är avsedda för att publiceras, del 3
- 168 Bloggserie
- 168 Egenpublicering
- 168 Beställtryck
- 169 Delad publicering
- 169 Gräsrotsfinansiering
- 169 Kommersiellt förlag
- 170 Milla Paloniemi: Bloggserierna blir till på ögonblicksidéer
- 172 På eget förlag
- 174 Ombrytning av sidorna och omslaget till tryckoriginal
- 176 Kaisa ja Christoffer Leka: Friheten på eget förlag
- 178 Serie på eget förlag säljs genom nätbutik
- 178 Vad betyder gräsrotsfinansiering?
- 180 Det ekonomiska i att förlägga
- 181 Flera försäljningskanaler?
- 182 Kontakt med kommersiellt förlag
- 183 Sälj också dig själv!
- 184 Andra sätt att tjäna pengar med serier
- 185 Jussi Piironen: Arbete för utländska förlag
- 188 Beställningsjobb: Information och reklam i serieform
- 192 Kringprodukter dvs. merchandise
- 194 Tävlingar och evenemang
- 195 Utbildning
- 195 Studera serietecknande i Limingo Övriga Finland
- 196 Seriewikin
- 197 Att sälja serien
- 197 Upphovsrätt
- 197 Olika sätt att sälja upphovsrätt
- 198 Alla rättigheter?
- 198 Råd och hjälp från organisationer
- 198 Vad skall fakturan innehålla?
- 198 Boken Graafikon tuoreet eväät ("Grafikerns färska väggkost")
- 199 Sälja serier ut till världen
- 200 Glöm inte motion
- 201 Till slut
- 202 Presentation av seriemakarna som bidragit till boken
- 207 Litteratur
- 208 Källorna

Serier är avsedda för att publiceras, del 1

Början till serienovellen SUOMI-TANSKA ("Finland-Danmark").
Berättelsen har publicerats i albumet RAJALINJA (Gränslinjen) år 2014. © Ilpo Koskela

Jag började teckna serier i ungefär tio års ålder. De flesta av dem fick idéerna från den tidens äventyrliga serieblad. Som tioåring läste jag bland annat *Tex Willer*, *Siivet* ("Vingarna", urspr. Air Ace Picture Library), *Buster* och *Fantomen*. Därför blev även mina berättelser vilda västern-serier och luftkrigsäventyr. Fascinationen för flygplan och att teckna dem har bevarats än till idag.

Jag läste också *Kalle Anka*, såsom alla andra barn. Men av någon anledning tecknade jag aldrig Anka-pastischer som så många andra gjorde.

För tioåringen dög varje tillgänglig penna och papperslapp. Rutpappershäften i A5-format samt till och med otryckta vita omslagspapper från butiken gick utmärkt också. Jag använde blyerts eller kulspetspenna, som på den tiden torkade trögt. Därför hade det varit mycket svårt att publicera mina serier på grund av otydliga bilder och textning samt det lilla originalformatet.

Mitt förhållande till läsning och tecknande av serier förändrades några år senare, då serietidningen *Zoom* började ges ut i Finland. Fransk-belgiska

Fascinationen över att teckna flygplan sitter kvar. Ett prov ur författarens projekt under år 2018. © Ilpo Koskela

serier med **Jean Girauds** *Blueberry* samt **Uderzos** och **Jijés** *Jaktfalkarna* blev en ansenlig kulturchock!

Efter att jag läst ovan nämnda och studerat det mångsidiga berättandet samt de häftiga teckningarna och färgläggningen i dem beslöt jag, att även jag skall bli serietecknare. Det är dessa förebilder som gjorde att jag på allvar började syssla med teckning och de syns även i mina alster.

Med åren blev originalbilderna större, jag började använda stålpenor och hårdare teckningspapper. Några år senare grundade man i Uleåborg en serieklubb, och jag fick de första kontakterna med andra som tecknade serier. I dessa möten förstod

jag äntligen, hur en serie skall göras för att den skall duga till publicering, och snart märkte jag att jag börjat göra sådana.

På 1980-talet började finländska förlag ge ut högklassiga, översatta serier, och då fick jag stifta bekantskap med arbeten från **Hugo Pratt**, **Didier Comès**, **Carlos Sampayo** och **José Muños** samt Milton Caniff, som blev de nya förebilderna. Hänförelsen för tecknandet ökade i och med att jag fick mina första verk publicerade. Jag blev serietecknare!

Idé och manus

Ofta får man höra, att idéutveckling samt manusförfattande är det svåraste delområdet i arbetet med serierna. Kanske just det här är orsaken till att så många, speciellt yngre tecknare helst berättar om sitt eget liv. Och det är ju bra.

När man berättar i reportage- eller dagboksformat spelar manusförfattandet inte så stor roll som i fiktion, speciellt om man tecknar berättelsen genast efter att händelsen skett. Det här gör naturligtvis hela processen snabbare.

Min egen produktion har från första början varit fiktiv, och därför koncentrerar jag mig i den här delen av boken på att berätta om hur man skriver fiktion. På föregående uppslag berättade jag om mina förebilder och hur jag gjorde historier, där jag imiterade deras stil. Det kan vara en bra utgångspunkt. På känd basis är det lättare att berätta, skapa berättelsens värld och de olika elementen.

Man skall emellertid vara försiktig och komma ihåg, att det på marknaden inte ryms tiotals **Hugo Pratt**, **Joann Sfar** eller **Lewis Trondheim**, för att inte tala om inhemska tecknare.

Det är alltid bättre att skapa en egen still att teckna och berätta. Även förlagen är mycket mera

intresserade om ett unikt sätt att berätta än om ”en tionde liknande i år”.

Hur skall man börja då? Jag själv har hela tiden ett tiotal idéer som jag ruvar på, men bara några av dem får någonsin se dagsljuset. Det går att utveckla berättelser i sitt stilla sinne och alltid då och då återkomma till dem. När berättelsen så börjar vara tillräckligt stark och fascinerande i sinnet och när den på sätt och viss vill bli tecknad, lönar det sig att satsa på den. Jag har alltid några berättelser som jag håller på med – se föregående sida – av vilka många nödvändigtvis aldrig blir färdiga för publicering.

Idén till boken *Djävulens viskning* (Optimal Press, 2011) började jag fundera på hösten 1999. Det tog sex år för berättelsen att mogna. De första sidorna tecknade jag på hösten 2005, avtal om publiceringen undertecknades i december 2007, och serien blev färdig (på finska) i januari 2009. En rätt lång process alltså.

Alltid behöver det inte gå så långsamt. I arbetet med min senaste serieroman *Lusia* – på förlaget Like, 2015 – tog hela skriv- och teckningsprocessen allt som allt under ett år.

Så börjar vi om idé och motiv för berättelsen.

Hur kommer idéerna till?

Att komma på figurer kräver av en serieskapare god iakttagelse- och tillämpningsförmåga. Då man fått grundidén lönar det sig att bygga gott om kött på figurens ben, även sådana egenskaper som bara figuren själv och upphovsmannen känner till.

På det viset blir det lättare att börja bygga upp serieberättelser när man vet, hur figuren i olika situationer reagerar och vilka saker den representerar eller symboliserar. Väsentliga drag är till exempel ålder, boendemiljö och karaktär. I humoristiska serier är förmänskligade dvs. antropomorfa djur populära.

Författaren till strippserien *Kamala luonto* (”Den förfärliga naturen”) **Jarkko Vehniäinen** berättar:

”År 2001 var hockeyvännerna i Helsingfors ilska då Ilves (”Lokatten”) från Tammerfors och Kärpät (”Hermelinerna”) från Uleåborg slog ut hemmalagen Jokerit och HIFK i FM-ligans slutspel.

Jag tecknade en talkshow-serie, där värden gästades av de mest hatade djuren i Helsingfors – det vill säga en lokatt och en hermelin. Figurerna såg så roliga ut, att jag beslöt göra en egen strippserie kring dem.”

© Jarkko Vehniäinen

Tecknarteamet utökades år 2016 när ett parförhållande ledde till att **Marja Lappalainen** kom med. Ganska snart började de också arbeta tillsammans.

”Egentligen beslöt vi aldrig på riktigt att göra så. Det var bara naturligt att vid behov bistå Jarkko i manusförfattandet, och så kom jag småningom med i att skapa serien.”

Anni Nykänen, författaren till strippserien *Mummo* (”Gumman”), berättar: ”Mummo fick sin början på hösten 2008 på bastulaven i Dickursby simhall. Jag blev hänförd av gummornas kroppsformer och tecknade i skissboken en tid realistiska gummafigurer. Småningom började jag tjuvlyssna på gummornas berättelser och tänkte, att det här ger ju underlag till lysande strippar.”

Kati Kovács med sin naivistiska stil är en av de mest kända serieskaparna i Finland. Hennes serieromaner heter bland annat *Josef Vimmattun tarina* (”Berättelsen om den frenetiska Josef”), *Viidakkonaisena Vatikaanin varjossa* (”Som djungelkvinna i Vatikanens skugga”) och *Vem är rädd för Anniv Klammag?* Hennes verk har förutom Finland getts ut även i Sverige, Frankrike, Tyskland och Ungern.

”När jag upptäcker en idé som får fantasin att galoppera börjar jag skriva i skissboken ner detaljer om huvudpersonen, miljön och allt annat som idén framkallar i sinnet.

Jag gör också hela tiden skisser, för att jag måste få ner alla de inre visionerna på pappret så att jag inte skall glömma dem. Kring dem börjar så berättelsen växa upp och utvecklas. Speciellt i början av manusskapandet är bilderna för mig starkare än orden. När jag så senare bearbetar berättelsen hittar de sin inbördes harmoni, och därför anser jag dem vara likvärdiga.

Jag finslipar manuset aldrig helt färdigt. Jag har i tankarna berättelsen, dess bana och slut, men i skrivandet går jag alltid framåt bara några sidor åt gången.”

Maria Björklund, som skapade den ordlösa serien *Planeetta Z* – har länge publicerats i bilagan *Nyt* (”Nu”) till *Helsingin Sanomat* – berättar så här:

”*Örkit* (”Orkerna”) fick sin början på en diffus idéplan för flera år sedan. Först tänkte jag skapa en serie på nätet men det blev aldrig av. År 2010 bad bilagan *Nyt* om ett förslag till en ny serie för dem, och då grävde jag fram idén igen och började bearbeta den. Därefter har jag gett ut två album – en strippsamling samt en serieroman. Nu håller jag på att planera en animationsserie om *Planeetta Z* (”Planeten Z”) och bearbetar samtidigt novellserier om temat.”

Manusförfattaren till serien *Kersantti Napalm* (”Sergeant Napalm”) **Vesa Vitikainen** berättar så här:

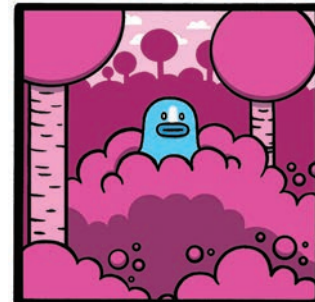
”Ibland dyker idéer upp av sig självt, och helst skriver jag ner dem med det samma, eftersom det är möjligt att även en god idé faller i glömska. Då och då hittar jag i telefonen eller häften goda idéer och vändningar till berättelser som jag håller på med. Men man skall inte bara sitta och vänta på en idé, ibland måste man bara tvinga sig att skriva så att berättelsen går i gång. När den så fått fart går det att bearbeta och bättra på den. Det är bra att komma ihåg att det inte blir färdigt och bra på en gång.”

© Anni Nykänen

© Kati Kovács

© Maria Björklund

© Vesa Vitikainen, Markus Tuppurainen, Julia Riitijoki